

# LAUAXETA'REN AZKEN-NAIA TA AGIRIAK

## AURKEZPENA

Gure artean gaur. Olazar tar Martin euskaltzale. idazle ta eragille andia. Erri-euskereaz txikitandik inguraturta, baserrietan erabilten dan euskerea sustraitik ezagutzen dau, baita euskera jakintsua be.

"Euskerazaleak" en lendakari-ordea eta "Euskerazaintzako" lendakaria dogu.

Zailla gogoratzea izango litzakigu. euskal alorrean berak egiñiko lanak, baiña nik aipamen

"ZER" gure aldizkariaren zuzendaria dala esango dot. eta nire ustez eziña izango litzake, ber<sup>a</sup> hank gure aldizkariaren iraupena asmatzea. eta ain ugari idazten dituan idazlanak gozatzea.

Andia ta sakona da Martiñ'en jakituria. eta niketz esango dot. adiskidetzat ta maisutzat daukadala. hurubi-dearen eske heragana jotzen dodalako. zailtasunen bat aurkeztzen yatanean.

Bete berbagaia. Lauaxeta'ren azken idazkiak aztertzea izango da.

## GABON, JAUN-ANDREOK:

Beti zor dautsegu itzaltasuna ta maitasuna enriaren aide bizia emoten dabenai eta geiago oraindiño curen bizitzako azken-egunai.

Gaur Lauaxeta abertzale ta idazle aundiaren azkenengo egunetara urreratzen gana. Itzaltasuna ba. eta maitasuna.

Gasteiz'en, espetxe hiurtuta egoan karmeldarren lekaidetxean igaro ebazan Lauaxeta'k here bizitzako azkenengo egunak. Gero 1937'ko bagillaren 25'ean, goizako 5 1/2'etan il eben Santa Isabel Illerrian orma otzaren ondoan, Gora Euzkadi deadar egin ondoren.

Zeintzuk ziran Lauaxeta aundiaren barruan il-aurreko iru egunetan izan ziran pentsamentuak? Ori egun areitan berak idatzi ebazan agirietatik went geinke eta aterako dogu gaur.

## IDAZKIAK

Nik artu dodazan orrien artean agertzen diran agiriak oneik dira:

### ZAZPI OLERKI:

Goiz eder onetan

—Eguna berantz doa

—Agur Euzkadi, Jaunak naroa

—Biotz donea

—Virgen Maria, de fulgor me llena

—Si hay algo en mi más fuerte que tu yugo

—Yo llevo entre mi espíritu encendida

### ZAZPI ESKUTITZ:

—Sr. Presidente del B.B.B.

—Iñaki Garamendi Barrainkua

—A mis queridos padres y hermanos

—Para Zubillaga

—Para Zubillaga. Celda 52

—Julio Pagalday y Barrainkua

—Sr. Presidente del B.B.B. (2)

## AZKEN-NAIA: ¡Viva Jesus! Mi testamento

### IATORTASUNA

Amahost agiri oneik, eskuz idatziak eta argazkiz aldatuak. Lauaxeta'ren arrebea dan Felisa'k eskuratu eustazan. Eta asieran euren jatortasunari buruz ezbairik izan ez ba\*neban be, irakurri-ala, sortu jatazan ezbaiak: Agiri oneik "agiri jatorretatik artutako aldakien beste aldaki batzuk dirala" irakurri leike agirien artean.

Zalantzarako beste zio aundiago bat oraindiño: Lauaxeta berak dei egin eutson ilgo eben baiño iru egun lenago aita Alfonso Maria Moreno josulagunari eta au bere ondora \_loan be egin zan. Gelara sartu zanean Lauaxeta belauniko ta ormara hegira liburu bat irakurten aurkitu eban, Aita Moreno berak bere liburu baten diañon lez. Liburuaren idazpurua auxa da: "Los papeles que yo rompi".

Idazpuruak berak diñoan lez, ingi idatzi orreik apurtu egin ebazan. Zergaitik? Egin zan aldakirik apurtu baiño len?

Oraintsu joan naz ni Deustu'ko Ikastetxe nagusiko Liburutegira liburu orren billa, baiña ez dago an eta ez dot izan geiago billatzeko aukerarik. Dana dala, ez dot galtzen liburu on aurkitzeko itxaropena.

Uzi daigun ba, zalantza apur bat aldean daroala, jatortasunaren arazo au eta aztertu dagiguzan agiriak eurak. Bear ba'da, agirien barrutik atera al izango doguz zioen batzuk.

## 1.— ZAZPI OLERKIAK

### 1.1.— "GOIZ EDER ONETAN"

Olerki au ez dator Aita Santi'k 1974'an argitaratu eban Olerkiak-Lauaxeta liburuan. "Zer"en ikusi daiteke (1976), baiña azkenengo aapaldiaren ostean auxe gaiñeratu bear da:

Gudan jausi nadilla zuzentzaren aide ez ormari atzez goiz eder argian.

Bertso bi oneik Aldakien beste leku baten agertzen dira eta laugarren orrian jarraitzen dauala diño, baiña ezin jakin laugarren orri on zein dan. Aapaldia labur geratzen da. Aurrekoak bederatzi edo amarrekoak dirala, au sei lerrokoa da.

Gogoratu daiguzan bertsoaren gai batzuk:

- Gaur, goiz onetan, ilgo nabe.
- Gorbei tik jatort kañoi-otsa.
- Gudariak, egazkiñak... Gazteok eutsi lur-amari.
- Aberriak bearren nauanean naroazu Jauna?
- Esku zurbil oneik aul luzatu bediz euki dagien ikurrin donea.
- Jauna, eriotz au arren emostazu, askatasun deuna bial egistazu.
- Gorputz onek bakez atsedena dagian, erri askatuen egun aundira arte.
- Kristo gan itxaroten dot, Josu ren fedea besterik ez daukot.
- Bertso onen azkenean "baiña arren bukatu" diño. Zer ete da ori?
- Gero aldakietan beste leku baten dagozan bertso bietan, gudan jaustea nai dau eta ez orma-atzean, goiz eder argian.

### 1.2. "EGUNA **BERANTZ** DOA". (Aita Santi'ren liburuan "Gel zaite")

Olerki au ba dator Aita Santi'ren liburuan. ZER'en 198-7 dator.

Aldakietan "Lauaxeta Zanaren olerkiak" idazpuruaz au eta urrengoa datoz.

Olerki au be oso polita eta Lauaxetaren olerkien artean ezaguna da. Oiñarriko gaia Ebanjeliotik artua dala dirudi. Arako Emaus'eko ikasle bien idaztian esaten da "gelditu zaite gugaz". Eguna berantz doala ikusten dau eta bidez doan Jesus'eri beragaz geratzeko eskaria egiten dautso. Liburu Santuak azaltzeko eskaria egiten dautso, barrua berotu eta eriotz itzala argi biurtu daiten.

Olerki eder onetan Lauaxeta'k neurri askea darabil era arrigarrian eta ederto.

### 1.3.— "AGUR EUZKADI"

Olerki onen idazpuru lez Aita Santi'k "Agur Ama" ipinten dau eta gero olerkiaren asieran "Agur ene erri", baiña aldakietan agertzen dan asierea "Agur Euzkadi" egokiagoa dala dirudi Lauaxeta'ren agotan.

Ona emen bertsoan agertzen diran gai batzuk:

- Agur Euzkadi, Jaunak naroa.
  - Seme bat zeukan, baiña etsaiak kendu eutsoen biotza.
  - Gurutz deunari mosu egiñaz aide egin eutson munduari.
  - Euzkadi ona, zagoz betiko Kristo'ren fede betean.
  - Eriotz deuna aurrean daukot.
  - Euzkadi aske izan daitean, zaindu Josu'ren legea..
- Emen amaitzen da ZER'en agertutako olerkia, baiña beste leku baten dagoz beste aapaldi bi eta ona emen gaiak:
- Gaztea naz bizitza onetan.
  - Ez bedi egin neure oldea, zure naia bai ostera.
- Gogoaz zeru argira, gorputza lur illunera.

### 1.4.— "BIOTZ DONEA"

Jakiña da Josulagunak zabaldu ebela Jesus'en biotzaganako zaletasuna eta gai oneri buruz lenengo berbaldia Bilbao'ko San Anton'en egin ebala Kardaberaz aitak. Eta izan doguz Bilbao'n oneraspen onen ezaugarri diran jakingarriak: Jesus'en Biotzaren irudia, Jesus'en biotzaren deia aldizkaria ta abar. Ez da ba arritzekoa Lauaxeta'k be zaletasun au agertzea. Gaiñera ez dogu iñoiz aitzu bear Lauaxeta'ren aldia gurea baiño aurreragokoa dala eta bitartean aldakuntza aundiak izan dirala eleizgiroan.

- Jesus'en Biotzaren garrak zauritzen dau olerkaria.
- Otzak ilten nau zugandik urrun. Su gordiñak nauka zure ondoan.
- Su-gar, zakit Jauna, biotz barruan.

### 1.5.— **BIRJIÑA MARIA (Virgen María)**

Olerki au erderaz dator eta idazkiñez idatzita, baiña barrenean Gazteiz'ko Karmelo'n idatzia dala diño.

Andra Maria'ri otioitz sentikorra da:

- Zure begien diztirak beteten nau.
- Zure biotz bigunak odol barik ebagiten dau nire katea.
- Zure begikunean ikusten dot askatasun-eguzkia.
- Nire negarra esker biurtzen da.

### 1.6.— ZURE BUZTARRIA (Si algo hay en mi más fuerte que tu yugo)

Erderaz dator olerki au be eta ona emen gai batzuk:

- Zure buztarría sendoa da nigan. (Bera ilgo dauan borruari)
- Zuk bildurra sartzen dautsezu makalai.
- Jo bildur barik, gorputza makaltzen ba da be, ez gogoa.
- Gogoa arrano aundiaren antzekoa da, aixearen bildur barik.
- Zure aurrean buru-makur dagoz danak, nik ano jasoten dot burua.

Olerki au oso edema da eta une aretako bere egoerea ondo agertzen dau, borruaren aurrean.

### 1.7.— GOGOA BARRUAN BIZTUTA DAROAT NIK (Yo llevo entre mi espíritu...)

Ona emen erderaz dagoan olerki onetako gai batzuk:

- Bero-bero nago: Maite dot askatasuna, ez naz jai() burua makurtzeko.
- Eriotzarako epaia emon zeinke, baiña ez nire gogoa orbandu.
- Jo! Eguneke argia galduko dot, zeruko argia dago nire barruan.

Pentsaera oso ederrak eta ausartak agertzen dauz epaillearen eta borruaren aurrean bertso onetan be.

Orra or zazpi olerkien barria. Benetan irakurgarriak dira bai euskerazkoak eta bai erderazkoak.

Lauaxeta'k indar bi aurkitu ebazan une aretan adorea izateko: Kristau-fedea ta abertzaletasuna eta bi orreik sendotu eben here gizentasuna.

## 2.— ZAZPI ESKUTITZAK

Aldakietan zazpi eskutitz agertzen dira, zazpirak erderaz. Zergaitik erderaz? Zio bat izan daiteke orduan oraindiño eskutitzak erderaz egiteko oiturea zabala zala. Beste errazoi bat irakurleak ez eukela euskeraz irakurteko oiturarik, baiña bear ba da sakonagoa izan daiteke eskutitzak zaintzailleen eskuetara joan bear ebela eta oneik ez ekien euskerarik eta euskeraz idatzitakorik kanpora ateraten be ez eben itziko.

Nortzui idatzitakoak diran? Artzailleak kontuan dirala, iru mota aurkitzen doguz: politikako lagunai idatziak

adiskideai eginak eta here etxekoai idatziak. Bear ba da politika-laguntzat jotzen doguzanak, beste era bateko lagunak be izan zeitekezan.

### 2.1.— B.B.B.'ren LENDAKARIARI

Adiskide lez agurtzen dau eta lenengo ta bein ordu gitxi geratzen jakozala gogoratzen dautso. Gero leialtasunaren ziña barrizatu eta Euzkadi'n dauan fedea aldarrikatzen dau.

Gero, une aretako, pentsaera batzuk datoz Ebanjelio'tik artuta: Ez bildurrik izan gorputza il daikenari. Euskalerriak fede-bidetik jarraitu dagiala eskatu eta beste pentsaldi au egiten dau: Gure erriak neke asko daroaz eta sari aundia izango dau.

Emakumeak eta abertzaleak agurtuz amaitzen dau.

### 2.2.— IÑAKI GARAMENDI BARRAINKUA'RI

Ez dakit nor dan Iñaki au, baiña ezaguna izango dala uste dot.

Ordu gitxi barru su-izkillutua izango dala gogoratzen dautso lenengo. Pozik ilten dala diño, Jesus eta aberria ondoan dauzala.

Iñaki'ri izan dautson maitasun aundia gogoratzen dautso: Aita baten antzekoa. Euzkadi maitatzeko eskatzen dautso.

Eta azkenean eskaritxu bat: Ikustaldi bat egin eta mosu bat emoteko bere ama errukarriari.

Milla bider bedeinkatuz agur egiten dautso.

Eskutitz onen atzean eta beste izki-era bategaz auxe diño: Jose Urigoiti Etxeta. Cecilia Aginaco. Laguardia. (Erditze irakaslea. Osagille-laguna).

### 2.3.— GURASO TA ANAI-ARREBA MAITEAI

Eskutitz oneitan, eta batez be etxekoai egindakoe-tan, Lauaxeta oso biotz onekoa eta biotz-biguna agertzen da. Olerkari izateko ohea dala dirudi, gudaria izateko baiño.

Eskutitz onetan barriro agertzen da jatortasunaren arazoa: Il aurrean bedeinkatu egin zinduezan... Noren berbak dira oneik?

Gero datozenak Lauaxeta'renak dirala dirudi:

- Pozik noa iltera, Kristo ondoan dodala. An itxaron-go dautsuet.

- Aita, izan guztien babes. Ama, zuk irakatsi zeruko bidea.

## EUSKAL ASTEA

• Alejandra, Migel, Felisa, Luzia ta Jose Martin, izan onak eta erregetu nigaitik.

• Iru gauza euki etxean: Kurutzea, Ama Birjiña ta ikurriña.

• Mosu bat gurtioi eta erregutu nire aide. Nik erregutuko dot zuen alde.

• Gora Euzkadi askatuta.

Eskutitz onen azkenean oar bat dago: 11 baiño ordu batzuk lenago idatzi eban eskutitz au. 1937'ko bagillaren 25'ean, goizeko 5 1/2 'etan.

### 2.4.— ZUBILLAGA'rentzat

Gizon bizartsua ta ule aundiduna (Kako-artean eta erdera zarrean)

Jarraian olerki bat dator. Ona emen gaiak:

Bizarrak aurpegi estaldu, itxasoak nire gomutapenak uguzten dauz, diño eta gero olerkia oso sinbolikoa da.

Azkenean itz labur onek: Karlos adiskide! Txerrenak ez dauko aginpiderik...

### 2.5.— ZUBILLAGA'TAR KARLOS'ENTZAT (52. gelan)

Eskutitz au luzeagoa da eta ez olerkia len lez.

Bizitza onetan ordu gitxi geratzen jakozala diño eta **dautsozala here arreta-**gaitik eta ordain lez Santamaria lege-gizonari izten dau-tsola urrezko arkaitza, besterik geratzen ez jakolako.

Bilbao Enrike eta Ebaristo besarkatzeko diñotso. Eta guztiai esateko abertzalea izan dala eta kristiñau euskaldun lez ilten dala.

Mungia'ra doan baten bere gurasoai mosua emoteko diñotso eta Enrike'k begiratu dagiola Julio Pagaldai 'ri anai lez eta Iñaki Garamendi besarkatu dagiala. Kristiñau onak eta euskaldun onak izateko eskaria egiten deutse.

### 2.6.— PAGALDAI ETA BARRAINKUA'tar Julio'ri

Au aurreko kartan aitatzen dauana dala dirudi.

Aberriagaitik eta arerioai parkatzen ilten dala diño eta azken mezede lez eskatzen dautso: Kristiñau ona izateko.

Eta beste eskari bitxi bat: Ezkontzeko eta lenengo semeari Esteban izena ipinteko.

Eta azken-eskaria: Bere ama ikertzeko eta bere ize-  
nean mosua emon.

Atzekoaldean orri txiki baten auxe diño: Etxebarrieta baserria, Klaudio Sarrionandia. Durango.

Eta aldakietan au gaiñeratzen da. Eskutitz au eta beste batzuk, il baiño ordu batzuk lenago idatzi ebazan: 1937'ko bagillaren 25'ean.

Eta gero diño: Lauaxeta 1937 'ko bagillaren 25'ean goizeko 5 1/2'etan su-iskillotu eben. Idazki jatorrai egin jakezan aldakien aldakiak dira oneik.

### 2.7.— B.B.B.'eko LENDAKARI JAUNARI (2)

Aldakien barruan bigarren eskutitza zuzentzen dautso gure Esteban Urkiaga'k B.B.B.'ko Lendakari jaunari eta lenengoan egiten dauan antzera, ordu gitxi geratzen jakozala bizi izateko gogoratu ondoren, barriro zin egiten dautso esanekotasuna eta Euzkadi'gan dauan fedea aldarrikatzen dau.

Bildurrik ez izateko aolkatuz ebanjelioak diñoana be barriro gogoratzen dautso: Ez bildurrik izan gorputza ilten dauanari, gogoa kentzen dauanari baiño.

Barriro eskatzen dau Euskalerrria sinisteduna izan daitela, ebanjelio-bidetik jokatzu eta barriro agertzen dau here zorientasuna Jesus'engan eta Euzkadi'gan sinisten dauala ilten dalako.

Erriak daroazan nekeak daroazalako sari aundia izango dauala gogoratzen dau eta emakumeak eta abertzaleak agurtzen dauz.

Lenengo eskutitzean eta emen agertzen diran gaiak eta esaldiak antz-antzekoak edo bardiñak dira. Ez ete da on eskuz idatzi ebanaren utsa?

### 3.— AZKEN-NAIA

Lauaxeta'ren azken-naia, naikoa agiri luzea da, orre-gaitik esaldi laburretan agertuko dot eta gero zerbait argitu.

• Irutasun Santuaren izenean asi eta Kristo'ren irabaziai dei egiñez, bere gogoa Aitaren eskuetan izten dau.

• Gorputza lurrari damotso eta berbizkundearen itxaropena agertzen dau.

• Ez da lotsatzen Kristo 'gan sinisteaz eta Kristo be ez dala beragaz lotsatuko uste dau.

• Azken egunak garratzak izan dira, baiña pekatu ugarrien parkamenerako eskintzen dauz.

• Andra Maria'ren argia eskatzen dau Kristo ikusteko. Agurtza errezatzeak gogoko bakea dakartso.

• Eleizearen seme esanekoa dala eta bere irakatsiak sinistu eta aginduak beteten dauzala diño. Eta arrotasunik aundiena here besoetan iltea dala.

- Satanas eta pekatu-bide guztiak ukatzen dauzala diño, guztiak erioz -bide diralako.

- Damutasunaz here bizitzako oben guztiak autortzen dauz, obetzeko eta oben-nekea beteteko asmoaz.

- Il-aurrean parkamena eskatzen dautse aingeru jago-leari, Esteban deunari eta Pedro ta Paulo apostolui, bear dan besteko oneraspena izan ez dautselako.

- Aberkide guztientzat Jaunaren argia eskatzen dau eta erriak ezin gaizkatu leitekezala ebanjelio -bidetik izan ezik, diño.

- Aterioai parkatzen dautse eta eurentzat epai biguna- goa nai dau eurak beragaz izan dabena baiño. Bere aol- kua guztiak alkar maitatzeko eta guda ankerra amaitze- koa da.

- Euskal -abertzale lez ilten dala eta zori txarreko erri au biotz guztiagaz maite dauala diño. Jaungoikoak nai izan dagiala erri onek berak here bizitzan ikusi ez daua- na ikustea.

- Adiskideai otoitz bat eskatzen dautse eta gaizpide- rik emon ba'dautse parkamena eskatu. "Bizitzan maite izan zaituet, baiña geiago maitatuko zaituet zerutik.

- An itxaroten zaituet, diño, goibeltasunik ez dagon lekuan.

- "Nire liburuetan ezer ba' lego, diño, obenerako bide danik, jakin egizue ez-jakintasunez egin dodala eta ez dodala onartzen.

- Nire azkena ur dago eta egia diñotzuet: Sinistu egi- zue Kristo, itxaron egizue dana Kristogandik, maitatu egizue Kristo.

- Euskalduna (lenago Euzkadi egoala idatzita dirudi) nire aragiaren aragi eta nire odolaren odol, Euzkadi k betirako izan bear dau, gu beretzat eta Aberria Jaungoi- koarentzat. Jarraitu Maisuari.

- Errukitu beite Jaungoikoa pekatari onegaz eta onar- tu begi beronen oparia. Jesus len orain eta beti, beragan eta berak bir-erosiak gara.

- Aintza Irutasun Guztiz Santuari eta Maria eskar guztien bitartekoari.

Urkiaga ta Basaras'tar Esteban 'ek Gazteiz 'ko espe- txean su-izkillutu eben gabeen.

Kristo, erruki zakidaz.

## ZER DERITXAZUE

Azken-nai au astiro ta sarritan irakurri ondoren, eritxi batzuk agertu nai neukez.

Errez sinisten dot bere-berea dala.

Abertzaletasuna eta arlo onetan agertzen dauzan eri- txiak oso-osoan izenpetuko neukez.

Fede-arloan, sakontasun aundia agertzen da. Parka- mena ainbestetan eskatzean here sasoiko jokabide bat ikusten da. Bildurra agertzen da baiña bildurraren gaiñe- tik uste ona.

Gudea amaitzeko eta neba-arreba lez bizi izateko eskaria oargarria da. Zer esango ete leuke gaurko giroa ikusita. Gudea amaitu zan, baiña ez bakea eginda, aide batek nagusi urtenda baiño. Neba-arreben maitasuna ez zan iñondik agertu. Baiña orain ba-goaz burujabetza sendotzen eta aurrera egiteko bideak ikusten dira, baiña, zori txarrez, bide luzea dago egiteko. Zer esango ete leu- ke gaur?

Esteban "Gora Euzkadi" aldarrikatuz il zala uste dot. Erria maitatzea Jaungoikoak nai dauan gauzea da. Oraintsu jakin dot Mungia'ko gazte bat, Paul'darren sai- lleko lekaidea, Teruel'en il ebela marxistak guda-aurre- an, eta il orduan erderaz Gora Kristo Erregea eta Gora España aldarri egin ebala. Eta au, antza dagoanez, san- tutzat artua izateko bidean dago. Noiz elduko ete da ola- ko aukerea Euskalerriko ziñopa edo martirientzat? Iñoz bai?

Goratu daiguzan gure Erri zoritxarreko onetan izan diran gizon aundiak.

OLAZAR'tar MARTIN'ek

## OLAZAR

Egun eder bi atzo eta gaur,  
Euskalerriko zelaian,  
gizon on baten asmo bikaiñak  
oroi zenduzan eskolan;  
Lauaxetaren bizitz ederra  
egiz, euskaldun izan zan,  
ta oroz goitik, sinismenduna  
Jaungoikoaren aurrean.

Gauz eder onek gogoratzeko,  
gaurkoz, ar zendun bizia  
Euskalerriko bizitza alde  
talentu eta argia;  
sasoi ederra eskertuteko  
Jaungoikoaren grazia,  
urteak urte luzetu bediz  
zabalduteko egia.

PAULIN